

Вадим Володимирович ВОСКОБОЙНИКОВ

(Харківський національний університет внутрішніх справ, м. Харків)

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРЕДМЕТУ ПІДТРИМКИ ТА РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених та норм чинного законодавства, виділено систему правовідносин, які складають предмет підтримки та розвитку бізнесу в умовах воєнного стану. Акцентовано увагу на тому, що відповідний предмет обумовлюється тими публічними інтересами, які можуть задовільнити представники бізнесу.

Обґрунтовано, що предмет підтримки та розвитку бізнесу – це конкретна сфера правовідносин, на яку впливають відповідні заходи, наприклад: спрощена процедура створення суб'єкта підприємницької діяльності, удосконалення податкового регламентування на основі гнучкої системи оподаткування, інформаційна підтримка результатів підприємницької діяльності (організація виставок, ярмарків, у тому числі міжнародних), організація та проведення конкурсів на отримання грантів на бізнес, що пов'язаний із забезпеченням потреб безпеки та оборони (виробництво дронів тощо) та ін. Узагальнено, що розглядуваним предметом можна назвати сфери правовідносин за участі, з одного боку, суб'єктів підтримки та розвитку бізнесу, а з іншого – потенційних чи зареєстрованих суб'єктів провадження бізнесу, діяльність яких сприяє задоволенню публічних інтересів у подоланні наслідків збройної агресії, у тому числі соціально-економічному розвитку держави.

Ключові слова: предмет, підтримка, розвиток, бізнес, воєнний стан, правове регулювання.

Постановка проблеми. Сучасний бізнес, безумовно, є невід'ємною складовою частиною будь-якої економіки і суспільства. Його важливість виходить далеко за межі простого генерування прибутку. Бізнес створює робочі місця, забезпечує економічний зріст, сприяє інноваціям та підвищенню рівня життя. Він є головним джерелом створення багатства в країні. Бізнес забезпечує людей робочими місцями, що не лише забезпечує їх матеріальні потреби, але і сприяє підвищенню самооцінки та соціальній стабільності. Крім того, успішні підприємства можуть бути активними учасниками соціально важливих ініціатив, які спрямовані на поліпшення якості життя місцевого населення та підтримку місцевих спільнот. З огляду на зазначене вище, цілком справедливим буде говорити про те, що підтримка та розвитку бізнесу в умовах воєнного стану має свій, особливий предмет.

В умовах сьогодення питання підтримки та розвитку бізнесу є дуже актуальним, що обумовлено потребою розвитку української економіки у тих надскладних умовах, в яких їй доводиться сьогодні функціонувати. Так, цій проблемі приділяли увагу М. О. Беззубова, Г. П. Гончар, О. В. Гук, Л. М. Карпенко, С. В. Каюн, Т. В. Лобунець, Т. Ю. Мельник, Д. Р. Чернишевич та багато інших. Разом із тим, незважаючи на значні теоретичні здобутки, в науковій літературі малодослідженим є питання предмету підтримки та розвитку бізнесу в умовах воєнного стану.

Мета статті полягає у тому, щоб розкрити предмет підтримки та розвитку бізнесу в умовах воєнного стану. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: здійснити аналіз норм чинного законодавства, яке регулює порядок підтримки та розвитку бізнесу; узагальнити наукові погляди вчених, які у своїх наукових працях приділяли увагу окремим аспектам підтримки та розвитку бізнесу.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в ній дістала подальшого розвитку характеристика предмету підтримки та розвитку бізнесу в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових поглядів вчених дає змогу говорити про те, що взагалі, предметом підтримки та розвитку бізнесу є конкретні суспільні відносини, що виникають в діяльності підприємців і відображають їх інтереси. При цьому при підтримці та розвитку бізнесу, як правило, забезпечується задоволення певних публічних інтересів.

В правовій літературі називають два види публічних інтересів: інтерес держави та інтерес територіальної громади, які знаходять своє втілення в переліку функцій та повноважень органів, що діють від імені держави та територіальних громад. Обсяг та межі цих функцій та повноважень встановлюється державою, і лише наділення територіальних громад з боку держави правом на місцеві референдуми та правом утворювати відповідні органи надає їм можливість перерозподілити свої інтереси між обласними, районними та місцевими радами. Інтереси держави на місцевому рівні усвідомлені та закріплені актами законодавства функції та повноваження органів державної влади у областях, районах, містах Києві та Севастополі. Інтереси територіальних громад на місцевому рівні усвідомлені та як закріплені актами законодавства, так і такі, що існують у формі звичаїв чи ustalеної практики, завдання жителів територіальних громад, а також утворених ними чи державою органів місцевого самоврядування¹. Тож, публічні інтереси є тим фактором, що має визначальне значення для вибору предмета підтримки та розвитку бізнесу. Адже саме публічні інтереси визначають спрямованість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

С. М. Гришко підкреслює той факт, що інтереси держави та

¹ Гришко С. М. Інтереси держави та територіальних громад на місцевому рівні в Україні: теоретичне розуміння. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 13-14. С. 129.

територіальних громад не є сталими. Вони обумовлюються економічним розвитком держави та її національними інтересами, а також рівнем демократії. Як правило, саме держава визначає коло інтересів територіальних громад, зменшуючи чи розширюючи свої можливості впливу на них. Цей вплив перед усім набуває характеру економічного, оскільки включає обсяги фінансування виконання державних функцій органами місцевого самоврядування та відсоток податків на розвиток територіальних громад, а також можливості громад самостійно акумулювати та витратити кошти¹. Наразі до багатьох невирішених проблем додалися й ті, які виникли як наслідок повномасштабного вторгнення держави-агресора, що мало своїм наслідком запровадження воєнного стану: суттєвого зменшення обсягу підприємств на прилеглих до районів ведення активних бойових дій територіях, у тому числі тих, що забезпечують побутові потреби населення; релокація бізнесу, облаштування необхідної для нього інфраструктури; збільшення обсягу людей з інвалідністю, необхідність їх працевлаштування та ін.

Реалії такі, що суспільство і бізнес зацікавлені у спільному рішенні соціальних проблем, проте очікують від держави не стільки схвалення, скільки відповідної підтримки та розуміння. Суттєвою є активна позиція самої держави: ініціатива щодо спільної економічної та фінансової відповідальності за реалізацію спільних соціальних проєктів, участь в розв'язанні проблем у сфері освіти, науки, екології, охорони здоров'я, тощо. Не менш перспективним форматом взаємодії держави, громадськості та бізнесу може бути соціальне підприємництво. Соціальне підприємництво необхідно розуміти як різновид бізнесу, метою якого є вирішення соціальних проблем суспільства, як-то допомога у подоланні соціальної ізоляції, зокрема: працевлаштування людей з обмеженими фізичними та психічними можливостями, безробітних, представників груп ризику; знаходження нових шляхів для реформування державних соціальних послуг; залучення громадян до участі у соціальних ініціативах на волонтерських засадах, об'єднання громад навколо соціальних проблем; поява нових видів соціальних послуг, які залишаються поза увагою звичайного бізнесу у зв'язку з малопробитковістю, непопулярністю, відсутністю належної професійної підготовки; більш ефективне використання наявних ресурсів регіону у вирішенні соціальних проблем; зниження навантаження на місцеві бюджети у вирішенні соціальних проблем (актуально в умовах хронічного дефіциту бюджетних коштів)².

Задоволення публічних та приватних інтересів бізнесу здійснюється на основі спільної соціальної відповідальності. Традиційно, відповідальність суб'єкта господарювання розуміють як зобов'язання відповідати за результати його економічної діяльності. Так, основними сферами

¹ Гришко С. М. Інтереси держави та територіальних громад на місцевому рівні в Україні: теоретичне розуміння. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 13-14. С. 129.

² Поплавська О. М. Трансформація взаємодії держави і бізнесу. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2 (22). С. 185.

відповідальності є: дотримання зобов'язань перед партнерами і працівниками; виконання зобов'язань перед бюджетом, у тому числі дотримання вимог податкового законодавства і платіжної дисципліни; дотримання стандартів і відповідальність за якість і безпеку товарів (послуг, робіт); відповідальність за використання земель та інших природних ресурсів; відповідальність за порушення митних правил і процедур; дотримання правил готівкових і безготівкових розрахунків; відповідальність за шкоду, яку заподіяно працівникам підприємства; відповідальність підприємства за інші порушення у певних сферах передбачена чинним законодавством і відповідними нормативно-правовими актами¹.

Загальну сутність спрямування держави щодо підтримки та розвитку бізнесу можна знайти у самому визначенні державного регулювання підприємництва. Яка, на думку авторів науково-практичного посібника з підприємництва, є системою правових, організаційних, адміністративних та регуляторно-контрольних заходів держави, спрямованих на створення сприятливих умов для становлення та розвитку підприємництва (сприятливого підприємницького середовища) і на його підтримку, а також управління державним сектором економіки для забезпечення ефективності та конкурентоздатності національної економіки. Обов'язковими умовами, що забезпечують становлення та нормальне функціонування і розвиток підприємництва, є: стабільна грошово-кредитна система; правова захищеність підприємництва; стабільна, стимулююча система оподаткування, яка б сприяла інвестуванню та реінвестуванню коштів у сфері підприємництва; розвинута система ринкової інфраструктури підтримки підприємництва (комерційні банки товарні біржі, страхові компанії, науковоконсалтингові, інформаційно-маркетингові фірми, навчальні центри загального розвитку підприємництва, менеджменту, маркетингу) тощо². Таким чином, проголошені умови стабільного функціонування підприємництва є фактором, що визначає предмет державної підтримки підприємництва як основи його регулювання.

Більш конкретно щодо предмету підтримки та розвитку бізнесу йдеться у спеціальних нормативно-правових актах, які визначають напрямки державного регулювання окремих сфер бізнесу. Зокрема, згідно Закону України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні», основними напрямками державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є: вдосконалення та спрощення порядку ведення обліку в цілях оподаткування; запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що відповідають критеріям, встановленим у податковому законодавстві; залучення суб'єктів

¹ Король С. Я. Соціальна відповідальність бізнесу: теорія та методологія обліку : монографія. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. С. 32.

² Антонюк Д. А., Бухаріна Л. М., Онищенко О. А., Шишкін В. О. Підприємництво в сучасних умовах розвитку України : наук.-практ. посіб. Запоріжжя, 2018. С. 43.

малого підприємництва до виконання науково-технічних і соціально-економічних програм, здійснення постачання продукції (робіт, послуг) для державних та регіональних потреб; забезпечення фінансової державної підтримки малих і середніх підприємств шляхом запровадження державних програм кредитування, надання гарантій для отримання кредитів, часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами тощо; сприяння розвитку інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва; гарантування прав суб'єктів малого і середнього підприємництва під час здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності; сприяння спрощенню дозвільних процедур та процедур здійснення державного нагляду (контролю), отримання документів дозвільного характеру для суб'єктів малого і середнього підприємництва та скороченню строку проведення таких процедур; організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для суб'єктів малого і середнього підприємництва; впровадження механізмів сприяння та стимулювання до використання у виробництві суб'єктами малого і середнього підприємництва новітніх технологій, а також технологій, які забезпечують підвищення якості товарів (робіт, послуг)¹.

Підтримка та розвиток бізнесу безпосередньо витікають із концепції соціальної відповідальності держави, яка розглядається як такий тип її поведінки, що реалізується через здійснення певних дій та заходів, спрямованих на поліпшення добробуту населення та стійкий розвиток держави в цілому. Основними складовими соціальної відповідальності державної служби вважається: участь у благодійних заходах; сприяння соціальної безпеці (в межах функціонального призначення служби); готовність брати участь у подоланні кризових ситуацій, вдосконаленні державних механізмів; забезпечення надання відповідних державних послуг, що задовольняють суспільно-необхідні потреби населення; партнерські відносини зі споживачами послуг, громадськими та державними інститутами; розвиток соціальної сфери та інфраструктури, формування громадянських інститутів; підтримка відносин з фізичними та юридичними особами на етичних та антикорупційних принципах; забезпечення реалізації державних соціальних програм тощо². При цьому необхідно вести мову про взаємну суспільну відповідальність держави та бізнесу, що має ґрунтуватися на таких принципах, як: досягнення узгодженості інтересів влади, бізнесу та суспільства під час суспільної дискусії з ідентифікації основних напрямків економічної стратегії держави; інституціоналізація взаємовідносин підприємницьких структур, суспільства та органів влади через зміцнення ролі інститутів громадських рад, лобіюючих структур, саморегулюючих організацій підприємців, реалізацію соціальних та добровільних програм; демократизація процесів укладення

¹ Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 15.08.2023).

² Олійник О. О. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2016. С. 44.

стратегічних рішень; добровільних, взаємовигідний, реальний та прагматичний характер взаємодії; інтеграція взаємодії в основну діяльність сторін; інформаційна відкритість; диверсифікації соціальної відповідальності бізнесу і влади¹. Найбільш ефективною формою підтримки та розвитку бізнесу в Україні можна вважати соціальне партнерство.

Отже, предмет підтримки та розвитку бізнесу обумовлюється необхідністю захисту публічних інтересів, соціально орієнтованою державою, які збігаються з інтересами приватних суб'єктів, що проваджують бізнес та включені до концепції соціальної відповідальності бізнесу. Прикладом заснованої на взаємовигідній соціальній відповідальності підтримці бізнесу можна привести концесійний договір, який, серед інших, може включати умови, погоджені сторонами, зокрема: надання пільг для користувачів (споживачів); умови використання вітчизняних матеріалів; умови найму та працевлаштування громадян України; умови використання прав інтелектуальної власності; умови здійснення фінансування концесіонером будівництва (нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту, технічного переоснащення) об'єктів суміжної інфраструктури (залізничних, автомобільних шляхів, ліній зв'язку, засобів тепло-, газо-, водо- та електропостачання, інженерних комунікацій тощо), які не є об'єктами концесії, але необхідні для реалізації проекту, що здійснюється на умовах концесії, та умови повернення інвестицій, внесених в об'єкти суміжної інфраструктури; забезпечення здійснення концесіонером оцінки впливу на довкілля². Органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, або уповноважені діяти від їх імені інші концесіодавці у цьому випадку встановлюють соціально значущі вимоги, тоді як предметом підтримки бізнесу є залучення підприємців до відновлення об'єктів соціальної інфраструктури, які перебувають у державній чи комунальній формі власності.

Предметом підтримки та розвитку бізнесу можуть бути й податкові відносини. Так, до прикладу, з метою розвитку садівництва, Податковим кодексом передбачено звільнення від сплати земельного податку за земельні ділянки сільськогосподарських підприємств усіх форм власності та фермерських (селянських) господарств, зайняті молодими садами, ягідниками та виноградниками до вступу їх у пору плодоношення, а також гібридними насадженнями, генофондовими колекціями та розсадниками багаторічних плодкових насаджень. Також не сплачується податок за земельні ділянки, непридатні для використання у зв'язку з потенційною загрозою їх забруднення вибухонебезпечними предметами, у випадку прийняття сільськими, селищними, міськими радами, військовими адміністраціями та військово-цивільними адміністраціями рішень про

¹ Олійник О. О. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2016. С. 90.

² Про концесію : Закон України від 03.10.2019 р. № 155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20/conv#n438> (дата звернення: 15.08.2023).

встановлення податкових пільг зі сплати місцевих податків та/або зборів¹. Останнє надає змогу землевласникам діяти адекватно обставинам, не наражаючи на небезпеку, відкласти отримання прибутку з цих земель та не утворити борги внаслідок систематичної несплати земельного податку.

Підтримка релокованому бізнесу також є конкретними правовідносинами, що дозволяють стверджувати про предметне стимулювання розвитку такого бізнесу. При цьому така підтримка має носити комплексний характер. Як приклад, Івано-Франківською територіальною громадою обговорюються та вирішуються питання: 1) надання організаційної та логістичної допомоги (яка саме допомога, де і хто має її надавати); 2) надання інформаційної та консультаційної підтримки (які саме інформація і консультації потрібні, хто їх має надавати); 3) усунення адміністративних і регуляторних перепон (які заважають перемістити бізнес і розпочати діяльність на новому місці); 4) розширення доступу до фінансування та інших ресурсів (пільгових кредитів, грантів, ваучерів на придбання певних послуг)². Перелічені приклади предметної підтримки бізнесу не мають вичерпного характеру. Предмет підтримки та розвитку бізнесу обумовлюється не лише спільністю змісту соціальної відповідальності, але й конкретними нагальними потребами бізнесу, правовим статусом суб'єктів, які реалізують підтримку та іншими факторами.

Висновки. Тож, підбиваючи підсумок зауважимо, що у загальному розумінні предмет підтримки та розвитку бізнесу в умовах воєнного стану являє собою сукупність правовідносин, пов'язаних з виникненням суб'єкта підприємницької діяльності, вибором напрямків його діяльності та подальшим її вдосконаленням. Предмет обумовлюється тими публічними інтересами, які можуть задовільнити представники бізнесу, зокрема: скорочення безробіття (зменшення обсягу бюджетних витрат на допомогу по безробіттю); збільшення робочих місць (надходження податків, залучення осіб з інвалідністю та ВПО до підприємницької діяльності чи найманої праці); провадження роздрібної торгівлі продуктами харчування та речами першої необхідності на деокупованій території; розвиток соціальної інфраструктури (створення приватних закладів освіти) тощо.

Отже, предмет підтримки та розвитку бізнесу – це конкретна сфера правовідносин, на яку впливають відповідні заходи, наприклад: спрощена процедура створення суб'єкта підприємницької діяльності, вдосконалення податкового регламентування на основі гнучкої системи оподаткування, інформаційна підтримка результатів підприємницької діяльності (організація виставок, ярмарків, у тому числі міжнародних), організація та проведення конкурсів на отримання грантів на бізнес, що пов'язаний із

¹ Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#n6855> (дата звернення: 15.08.2023).

² Стригун Г. Як створити сприятливі умови для релокації та підтримки бізнесу з регіонів, що постраждали під час війни? URL: <https://platforma-msb.org/yak-stvority-spryyatlyvi-umovy-dlya-relokatsiyi-ta-pidtrymky-biznesu-z-regioniv-shho-postrazhdaly-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 15.08.2023).

забезпеченням потреб безпеки та оборони (виробництво дронів тощо) та ін. Загалом, розглядуваним предметом можна назвати сфери правовідносин за участі, з одного боку, суб'єктів підтримки та розвитку бізнесу, а з іншого – потенційних чи зареєстрованих суб'єктів провадження бізнесу, діяльність яких сприяє задоволенню публічних інтересів у подоланні наслідків збройної агресії, у тому числі соціально-економічному розвитку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Д. А., Бухаріна Л. М., Онищенко О. А., Шишкін В. О. Підприємництво в сучасних умовах розвитку України : наук.-практ. посіб. Запоріжжя, 2018. 428 с.
2. Гришко С. М. Інтереси держави та територіальних громад на місцевому рівні в Україні: теоретичне розуміння. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 13-14. С. 125–130.
3. Король С. Я. Соціальна відповідальність бізнесу: теорія та методологія обліку : монографія. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 416 с.
4. Олійник О. О. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Рівне : НУВГП, 2016. 222 с.
5. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/conv#n6855> (дата звернення: 15.08.2023).
6. Поплавська О. М. Трансформація взаємодії держави і бізнесу. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2 (22). С. 181–187.
7. Про концесію : Закон України від 03.10.2019 р. № 155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20/conv#n438> (дата звернення: 15.08.2023).
8. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 15.08.2023).
9. Стрикун Г. Як створити сприятливі умови для релокації та підтримки бізнесу з регіонів, що постраждали під час війни? URL: <https://platforma-msb.org/yak-stvoryty-spryyatlyvi-umovy-dlya-relokatsiyi-ta-pidtrymky-biznesu-z-regioniv-shho-postrazhdaly-pid-chas-vijny/> (дата звернення: 15.08.2023).

Стаття надійшла до редакції 22.08.2023

Vadim V. VOSKOBOYNIKOV

Postgraduate Student

(*Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine*)

THE CHARACTERISTICS OF THE SUBJECT OF SUPPORT AND DEVELOPMENT OF BUSINESS UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

It is argued that in a general sense, the subject of business support and development under martial law is a set of legal relationships associated with the emergence of a business entity, the choice of directions of its activity and its further improvement.

It is substantiated that the subject of business support and development is a specific sphere of legal relations, which is affected by relevant measures, for example: a simplified procedure for creating a business entity, improvement of tax regulations based on a flexible taxation system, information support for the results of business activities (organization of exhibitions, fairs , including international ones), organization and holding of tenders for obtaining grants for business related to the provision of security and defense needs (production of drones, etc.), etc. In general, the subject under consideration can be called the spheres of legal relations with the participation, on the one hand, of subjects of business support and development, and on the other, potential or registered subjects of business, whose activities contribute to the satisfaction of public interests in overcoming the consequences of armed aggression, in including socio-economic development of the state.

Keywords: *subject, support, development, business, martial law, legal regulation.*